

CRISI ALIMENTÀRIA &

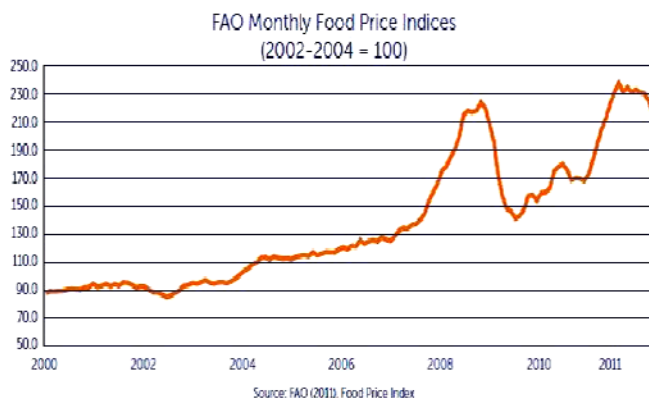
GOVERNANÇA GLOBAL

“Una de las raons fonamentals en el fracàs en la lluita contra la fam és el fracàs de la governança global per a superar la fragmentació d’actors, polítiques i solucions, i la seva incapacitat per a plantejar aliances globals i inclusives, amb polítiques i enfocaments convergents”

Olivier De Schutter
Relator Especial de les Nacions Unides pel Dret a l’Alimentació

Resum Executiu

Entre 2006 i 2008 el preu dels aliments es va multiplicar un 71%, assolint el seu nivell més alt en gairebé 30 anys. Aquest fet va comportar l’increment d’entre 100 i 200 milions de persones als més de 900 milions que patien fam al món, principalment de regions empobrides del Sud on es calcula que les famílies dediquen entre el 50 - 80% del seu pressupost en alimentació.

Evolució de l’índex de la FAO de preus dels aliments

La recent crisi alimentària i l’augment incessant dels preus de les matèries primeres, han posat en evidència el sistema multilateral i la seva manca d’efectivitat per a garantir la seguretat alimentària de la població mundial. A això s’hi suma el rol de l’especulació en el comerç d’aliments i la falta de regulació del sector financer, fets que han donat un impuls definitiu per tornar a posar damunt la taula la necessitat urgent d’establir una veritable governança alimentària global.

En aquest sentit, els darrers anys hem vist com la qüestió de l'agricultura ha tornat a ser una qüestió prioritària dins de l'agenda política internacional, tant de societat civil com d'organismes internacionals i de governs. La recent crisi alimentària i el que es coneix com les "revoltes del pa", han esdevingut un "catalitzador pel canvi" en la visió en matèria agrícola, donant èmfasi a aquest sector com a vital a nivell econòmic.

Les causes

Les causes de l'augment de preus dels aliments en els darrers anys poden ser distingides entre les de llarg termini –tendències de l'oferta i la demanda, volum d'estocs o canvis en la productivitat-, i les de curt termini –sequeres, canvis en la cotització del dòlar, augment del preu del petroli, restriccions a l'exportació o l'**especulació**. És però, evident, que aquesta última ha tingut una importància destacable en la dinàmica alcista de preus de les matèries primeres, encara que alguns autors ho posin en dubte.

- Les inversions en primeres matèries al 1999 comptabilitzaven al voltant dels 10.000 milions de dòlars; al 2011 en 450.000 milions.
- El volum d'intercanvi al mercat de *commodities*¹ és entre 20 i 30 vegades més gran que el mercat físic o real (sobre el que, en teoria, comercien).

Un altre causa de l'augment de preus dels aliments fou l'impacte que l'**escalada de preus dels hidrocarburs** va tenir al llarg del 2007-08. Actualment el sector agrícola suposa un 30% del consum total d'energia i és en el sector energètic i principalment en el comerç de petroli on es centra la major part de l'especulació en els mercats de futurs. Això ha tingut un gran impacte en l'aparició dels **biocombustibles**.

Igualment, en aquests darrers anys un dels principals fenòmens que s'han donat ha estat el de l'**acaparament de terres**, que ha viscut un augment exponencial –principalment als països del Sud- a partir de la crisi alimentària de 2008 i l'augment de preus de les *commodities*. Això també s'ha degut a un increment preocupació per la seguretat alimentària al món, l'increment de la població mundial, la major demanda de biocombustibles, o les implicacions estratègiques de poder obtenir de la terra aliments, minerals i/o reserves d'aigua.

La governança

Tot i la "importància" que ha adquirit en els darrers anys el G20 –autoproclamant-se el nou fòrum internacional de resolució dels desafiaments globals-, és a la **FAO** on s'ha produït la que ha estat, sense dubtes, el major canvi del sistema internacional en matèria alimentària dels darrers anys. Ens referim a la reforma del **Consell de Seguretat Alimentària** (CSA), proposada per primera vegada el 2009 i aprovada a la 35ª sessió l'octubre de 2010. Se'n destaca la creació del **Mecanisme de Societat Civil**, proposat durant el procés de reforma del CSA el 2009 i finalment aprovat el 2010 pels estats membres i per les organitzacions de societat civil amb la "Consulta de la Societat Civil".

Igualment, i a arrel de la crisi alimentària molts **governos** han canviat el seu posicionament davant la evidència de la impossibilitat de poder donar-ne resposta a partir del sistema multilateral. A Amèrica Llatina, Àfrica i Àsia han optat per afrontar aquesta qüestió a partir d'estratègies nacionals i, en alguns casos regionals. Per la seva banda, els governs dels països industrialitzats han estat incapaços de donar prioritat a la temàtica i liderar un procés de reforma

¹ Matèries primeres

del sistema multilateral per poder fer front a aquest desafiament.

Pel que fa a la **societat civil**, la seva participació en les qüestions de governança alimentària global és sistemàtica, principalment després de la crisi alimentària i la reforma del CSA de la FAO. En aquest sentit s'ha obert una finestra d'oportunitat política per un gran nombre d'actors per a poder influir en les decisions sobre governança alimentària. La societat civil n'és un d'ells i la seva capacitat d'influir és cada vegada més alta, des d'una perspectiva coherent amb el caràcter transversal de la temàtica. Paral·lelament, el concepte de **sobirania alimentària** s'ha convertit en els darrers anys en la principal demanda de molts moviments de societat civil, principalment dels països del Sud.

A aquest s'hi suma la reivindicació del "dret a l'alimentació" com a dret humà, principal reivindicació del relator Especial de Nacions Unides pel Dret a l'Alimentació, abordant ambdós de forma estructural la problemàtica de la fam, en diàleg intens amb el concepte de **seguretat alimentària**.

Propostes

La crisi de 2008 va evidenciar clamorosament un buit en el sistema de governança global en matèria alimentària. El dogma a partir del qual es creia que les desregulacions i obertura comercial de les economies aconseguirien un equilibri entre oferta i demanda va demostrar de manera dramàtica els seus límits. Cal reconèixer, però, que la pròpia incapacitat dels governs de subministrar béns públics globals i la "cessió" de sobirania als mercats, juntament amb els efectes de la globalització ha permès que aquest buit fos "omplert" per actors privats i organitzacions internacionals com ara l'OMC o les institucions Financeres Internacionals. L'experiència, però, reclama la necessitat de revertir aquesta situació i atorgar de nou la centralitat a les Nacions Unides.

Una de les principals conclusions que es poden extreure de la crisi i la seva relació amb la governança és que s'està vivint un canvi de paradigma en aquest sector –i potser també a nivell estructural- que propicia un ventall d'oportunitats per repensar l'actual sistema institucional, amb totes les implicacions que això comporta. En aquest sentit cal destacar certes dinàmiques potencialment interessants:

- La reforma del CSA i la possibilitat d'esdevenir en l'òrgan central de governança alimentària global amb la participació efectiva de la societat civil;
- L'important rol dinamitzador del Relator Especial de NNUU, Olivier De Schutter, d'aquests darrers anys analitzant i denunciant "l'estat de la qüestió", proposant alternatives i canviant la narrativa sobre la temàtica;
- El rol creixent que la societat civil globalitzada i la ciutadania està prenent vers la problemàtica de la fam a nivell global i sobretot dels vincles existents entre l'impacte local en el global i viceversa amb les diferents temàtiques en joc;
- El context internacional i els canvis geopolítics que evidencien la rellevància que els països en desenvolupament estan adquirint, fet que pot facilitar canvis en les dinàmiques de la governança global.

En aquest sentit s'han identificat diverses línies d'unió per tal d'aconseguir un gir en les polítiques alimentàries i una millora de la seva governança.

Línies concretes:

- Major regulació dels mercats financers i sobre els actors que operen en ells per reduir el seu impacte sobre els mercats de futurs de primeres matèries, en especial l'alimentari.
- Polítiques específiques de control sobre les inversions en terres arreu, especialment en les regions amb terres fèrtils de països poc desenvolupats o sistemes de governança més dèbils.
- Regulació de la producció de biocombustibles.
- Creació de reserves de cereals per estabilitzar els preus en contextos d'emergències o d'alta volatilitat.

Línies estructurals:

- Canvi en les normes que regeixen el comerç internacional basades en la obertura no equilibrada dels mercats i la desregulació que afavoreixen exclusivament a determinats actors;
- Combatre decididament el canvi climàtic. Una menor dependència dels combustibles fòssils –reduint les seves subvencions que són d' uns 750.000 milions de dòlars anuals- tindria també una incidència directe en la problemàtica alimentària.
- Incrementar de manera substancial els recursos per finançar les necessitats alimentàries bàsiques respectant les particularitats dels contextos locals i afavorint l'agricultura a petita escala. Promoció dels principis del dret a l'alimentació i la sobirania alimentària.
- Mecanismes de corresponsabilitat respecte els compromisos establerts i el seu compliment per part dels governs.
- Mecanismes de control i supervisió de les activitats dels grans grups privats, en especial en tot allò referent a l'especulació del mercat de futurs, d'aliments.
- Canvi/reforma en els paradigmes ideològics i mecanismes de governança de les Institucions Financeres Internacionals, principalment el BM i el FMI.
- Centralitat de la FAO en el sistema de governança alimentària global.

Aquest document és una nova contribució del Secretariat del Fòrum UBUNTU sobre aspectes o qüestions centrals com el fenomen de l'especulació, de l'acapament de terres o els biocombustibles; així com de la necessitat de reformar el Sistema d'Institucions Internacionals per tal d'aconseguir una veritable governança global en matèria alimentària que permeti lluitar contra la fam al món.

SECRETARIAT DEL FÒRUM UBUNTU

Més informació a:

<http://www.ubuntu.org/>
<http://sobirania.ubuntu.upc.edu/>